

В. М. Пасічник, доктор наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри державної політики та
врядування
Національного університету «Львівська політехніка»

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Забезпечення національної безпеки та зміцнення держави, її інституцій, як єдиного організму, є складним завданням, оскільки це вимагає оцінювання та упередження ризиків, які можуть мати вплив як зовнішніх та внутрішніх факторів в масштабі усіх сфер публічного управління. Застосування заходів державного фінансового контролю має можливість стати гарантом національної безпеки. У статті проаналізовано засади державного фінансового контролю, визначено його види, форми та методи, проведено розгляд і порівняння їх сутності та відмінностей у контексті забезпечення національної безпеки держави. Зроблено висновок, що сьогодні корупція усе ще є гальмом соціально-економічного розвитку та чинником дестабілізації українського суспільства і перетворилася в реальну загрозу національній безпеці і конституційному ладу України. Вирішити ці та інші проблеми можна шляхом посилення державного фінансового контролю, який є однією з найбільш важливих функцій державного управління. Визначено основні підходи щодо вдосконалення системиДФК: системаДФК повинна бути заснована на єдиних міжнародних стандартах щодо організації внутрішнього й зовнішнього аудиту; створення умови щодо удосконалення стандартів контролю та аудиту, підвищення рівня кваліфікації аудиторів; встановлена індивідуальна відповідальність керівників усіх рівнів, яка визначається щодо кожного аспекту їхньої діяльності, включатимуть повну відповідальність за управління фінансовими ресурсами, дотримання принципу прозорого бюджетування та ефективності використання публічних фінансів. Запропоновано розглядати державний фінансовий контроль як одну із ключових засад національної безпеки на усіх рівнях державного управління: державному, регіональному, місцевому. Сформовано думку, що правоохоронні органи влади мають особливе місце у забезпеченні національної безпеки держави, що означає необхідність впровадження та реалізації політик державного фінансового контролю в правоохоронній системі потрібно запроваджувати на якісно найвищому рівні. Врахування перспектив розвитку в загальнодержавному масштабі, а також прийняття відповідних заходів дозволить суттєво зміцнити фінансову стабільність держави, зміцнити її державні інституції, що є необхідною умовою досягнення національної безпеки.

Ключові слова: фінансовий контроль, державний внутрішній фінансовий контроль, аудит, внутрішній аудит, національна безпека.

V. M. Pasichnyk. Public financial control as a factor in ensuring the national security of Ukraine

Ensuring national security and strengthening the state and its institutions as a single organism is a complex task, as it requires assessing and preventing risks that external and internal factors may influence in all areas of public administration. The application of environmental measures of public financial control has the potential to become a guarantor of national security. The article analyzes the principles of public financial control, defines its types, forms, and methods, and examines and compares their essence and differences in the context of ensuring the national security of the State. It is concluded that today corruption is still a hindrance to socio-economic development and a factor of destabilization of Ukrainian society and has become a real threat to national security and the constitutional order of Ukraine. These and other problems can be solved by strengthening public financial control, one of the most important functions of public administration. The author identifies the main approaches to improving the SFC system: the SFC system should be based on uniform international standards for the organization of internal and external audits; creating conditions for improving control and audit standards, raising the level of qualification of auditors; establishing individual responsibility of managers at all levels, which is determined for each aspect of their activities, including full responsibility for managing financial resources, adherence to the principle of transparent budgeting and efficiency of use of financial resources. The author proposes to consider public financial control as one of the key principles of national security at all levels of public administration: State, regional, and minimal. The author forms the opinion that law enforcement authorities have a special place in ensuring the national security of the State, which means that the need to introduce and implement the policies of public financial control in the law enforcement system should be implemented at the highest quality level. Taking into account the prospects for development on a national scale, as well as taking appropriate measures, will significantly strengthen the financial stability of the State, and strengthen its State institutions, which is a prerequisite for achieving national security.

Key words: financial control, public financial control, audit, internal audit. national security.

Постановка проблеми. Сьогодні корупція є гальмом соціально-економічного розвитку та чинником дестабілізації українського суспільства і перетворилася в реальну загрозу національній безпеці і конституційному ладу України. В Україні й за кордоном наголошують на високому рівні корумпованості українських чиновників,

а корупція набула ознак системного явища українського суспільства, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя. До того ж, корупція все глибше розростається і укорінюється у нашому повсякденному житті, яка сприймається політичною елітою та широкими верствами населення як основний, швидкий та найдієвіший засіб розв'язання питань та досягнення цілей. Ефективний державний контроль, націлений на превенцію, дозволяє виявляти ризики, встановлювати політики та заходи, щоб забезпечити збереження та ефективне використання публічних фінансів та інших матеріальних, та людських ресурсів на управлінського процесу

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З огляду на трагічні події сьогодення, забезпечення національної безпеки держави шляхом збереження та ефективного управління її ресурсами та публічними фінансами є важливою проблематикою, та предметом дослідження науковців. Теоретичні аспекти та проблемні питання державного фінансового контролю в Україні розглядали у своїх працях вітчизняні науковці: Т. Каменська, О. Петрик, Ю. Кравченко, Хмельков А. В та інші. Так, Ю. Кравченко проведено комплексне дослідження внутрішнього контролю, як атрибут ефективного управління бюджетною установою державної служби з надзвичайних ситуацій [8]. Хмельков А. В. розкриває сутність державного фінансового контролю, його видів, форм і методів та прикладного змісту суб'єкта, об'єкта і предмета контролю. Аналізує нормативно-правову базу та узагальнює досвід міжнародних інституцій із питань державного фінансового контролю [19].

Як слушно зазначає В. Небоженко, в Україні існує не одна, а дві держави – внутрішня і зовнішня: «"Внутрішня, глибинна держава", в якій сконцентрувалася і сплвилася влада і багатство, яка і яке проникло в усі поверхи і пори України. Це "глибинна, внутрішня держава" живе всередині України і поїдає, експлуатує "зовнішню державу" і громадянське суспільство України. Його основні засоби, завдяки яким воно управляє Україною, – це персоніфікована влада і сила, багатство, імітація загального блага, поняття "свій-чужий", а не закон і правила співжиття країни. Права, повноваження, ресурси, імунітети і переваги накопичилися у "глибинній державі". А обов'язки, відповідальність за все, тяготи і проблеми країни, працездатність населення залишилися у "зовнішньої держави"» [16]. Аналізуючи «тіньову державу», Петро Кульпа, экс-міністр Польщі, зазначає: «Я говорю про те, що ця система певною мірою тримається на зрадниках, злодіях, ідіотах, але якимось чином тримається, поки цей порядок не змінити... Ще раз корупція – це важелі, які дозволяють координацію системи влади в Україні, оскільки немає інших важелів управління, легальних, немає. Немає президента, немає прем'єр-міністра. Прем'єр-міністр не є шефом міністра і так далі, про що говоримо вже третій рік. Виходить так, що без зміни цієї парадигми, без повернення легальних важелів управління неможливо розпочати боротьбу з нечесними силовиками, з корупцією і так далі» [9]. Існування такої «глибинної держави» веде до руйнації України. «В результаті діяльності цієї "глибинної держави" в Україні створена система вертикальної і елітної корупції. Основні критерії відбору в цю систему – це лояльність до влади, особиста відданість і родоплемінні зв'язки, жадібність, приналежність до клану, а не професіоналізм або відповідальність за свою справу або моральні якості особистості» [16]. Перелік основних корупційних потоків, внаслідок яких Україна щорічно недотримує мільярдів доларів і через які виникає значний дефіцит державного бюджету та стрімко зростає державний борг приводиться С. Дацюком [3].

Для ефективного додання корупційних ризиків в державі необхідне вдосконалення державного фінансового контролю як чинника забезпечення національної безпеки, налагодження співробітництва між державними органами фінансового контролю та правоохоронними органами. Однак вирішити існуючі проблеми у фінансовій сфері можна лише шляхом демонтажу олігархічного капіталізму, який сформувався в Україні, використовуючи методи державного фінансового контролю.

Мета статті – дослідження засад державного фінансового контролю визначення його видів, форм та методів, розгляд і порівняння їх сутності та відмінностей у контексті забезпечення національної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Передумовою і ключовим вектором євроінтеграційного курсу України, а також умовою пріоритету національних інтересів нашої держави є зміцнення інституційних спроможностей, шляхом формування демократичних та прозорих процесів в публічному управлінні. Лише принципи відкритості, прозорості та дотримання прав і свобод кожної людини може забезпечити в цілому сильну та безпечну державу. В умовах корупційного середовища не має умов для розвитку науки, цивілізації, та демократії. Перспективою та умовою розвитку державного управління є збереження ресурсу держави, із застосуванням заходів державного фінансового контролю.

Державний фінансовий контроль є різновидом фінансового контролю, сутність якого полягає у встановленні фактичного стану справ щодо дотримання вимог чинного законодавства на підконтрольному об'єкті стосовно: забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності в ході формування, розподілу, володіння, використання та відчуження активів, які належать державі; а також використання коштів, що залишаються у суб'єкта фінансових правовідносин у зв'язку з наданими пільгами за платежами до бюджетів, державних позабюджетних фондів та кредитів, отриманих під гарантії Кабінету Міністрів України [12, с. 9].

Розробка та створення сучасної теорії у сфері державного фінансового контролю (ДФК) та забезпечення її ефективного функціонування може відбуватися за умов систематизації, що у практичному аспекті має вирішити питання повноважень контролюючих органів, дозволить чітко окреслити сферу дії ДФК та уникнення дублювання

функцій, сприятиме створенню єдиної інформаційно-комунікативної системи, поліпшить якість системи підготовки і перепідготовки кадрів у цій сфері, а також наблизить українське законодавство до сучасних міжнародних вимог та стандартів.

Державний фінансовий контроль зосереджує свою увагу здебільшого на ключових позиціях економіки, господарської діяльності й збереження власності у різних галузях народного господарства, міністерствах, комітетах, відомствах і на підприємствах. Формуються підходи, в яких основою систематизації контролю за організаційними формами є структура органів контролю, що виступають його суб'єктами. Це дає змогу розподілити контроль на зовнішній (державний, приватний) і внутрішній (відомчий або галузевий і контроль власника) [6]. При цьому зовнішнім вважається контроль, що здійснюють спеціальні, вищі стосовно до об'єкта, що перевіряється, або незалежні від нього органи господарського контролю. Відповідно - внутрішнім контролем – контроль у межах однієї організації або галузі (відомства) силами їхніх спеціально визначених структурних підрозділів та штатних працівників.

Відповідно до Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2005 р. № 158-р, державний внутрішній фінансовий контроль - це система здійснення внутрішнього контролю, проведення внутрішнього аудиту, інспектування, провадження діяльності з їх гармонізації з метою забезпечення якісного управління ресурсами держави на основі принципів законності, економічності, ефективності, результативності та прозорості [7].

Відповідно до п. 3 Статті 26 Бюджетного кодексу внутрішнім контролем є комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління [1].

До суб'єктів внутрішнього ДФК належать контрольні служби (чи посадова особа), які функціонують:

- у структурі суб'єкта господарювання (підприємства, організації, бюджетної установи) і здійснюють контроль за його фінансово-господарською діяльністю (так званий внутрішньогосподарський контроль);
- у структурі вищої організації (міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади) і здійснюють контроль за фінансово-господарською діяльністю підпорядкованих (підконтрольних, підзвітних) суб'єктів господарювання (так званий відомчий контроль) .

Усі інші суб'єкти ДФК, які не підпадають під жоден із цих пунктів, вважаються суб'єктами зовнішнього фінансового контролю (щодо суб'єкта господарювання, діяльність якого контролюється). Зовнішнім можна вважати лише контроль, який здійснюється незалежним органом. Незалежним органом, з цієї точки зору, вважається Рахункова палата, створена при Верховній Раді України. Усі інші суб'єкти ДФК кваліфікуються деякими фахівцями як внутрішні органи контролю. Наприклад, органи місцевого самоврядування повинні бути віднесені до зовнішнього ДФК щодо коштів відповідного місцевого бюджету, а місцеві державні адміністрації та територіальні органи міністерств і відомств – до внутрішнього ДФК. При цьому органи місцевого самоврядування можуть забезпечувати ДФК шляхом створення власних незалежних органів контролю (регіональні (муніципальні) Рахункові палати) або через залучення незалежних контролюючих суб'єктів, наприклад, представників Аудиторської палати України чи незалежних приватних аудиторів або аудиторських фірм [18].

Доцільний поділ на види за подібними ознаками внутрішнього і зовнішнього фінансового контролю, зокрема,:

1) зовнішній незалежний фінансовий контроль у частині контролю за надходженнями до бюджетів усіх рівнів та витрачанням коштів державного, місцевих бюджетів і трансфертів повинен здійснюватися єдиним контрольним органом – Рахунковою палатою та її регіональними представництвами;

2) внутрішній фінансовий контроль:

- у частині контролю за своєчасним та у повному обсязі надходженням податків, зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів усіх рівнів – Міністерством фінансів (у т.ч. Державною казначейською службою України, Державною фіскальною службою України), Державною аудиторською службою України, а також іншими уповноваженими органами виконавчої влади;

- у частині витрачання коштів державного бюджету – внутрішні служби аудиту у складі центральних органів виконавчої влади й аудитори у бюджетних установах;

- у частині витрачання коштів місцевих бюджетів та трансфертів з місцевих бюджетів – внутрішні служби аудиту у складі місцевих органів влади й аудитори у бюджетних установах;

- у частині контролю за використанням трансфертів, із державного бюджету місцевим бюджетам – уповноважені представники (аудитори) міністра фінансів.

Формами фінансового контролю є попередній (превентивний), поточний і наступний (ретроспективний). Критерії виділення цих форм визначаються зіставленням часу здійснення контрольних дій з процесами формування й використання фондів фінансових ресурсів. Разом з тим вони знаходяться у тісному взаємозв'язку і доповнюють один одного, відображаючи тим самим безперервний характер контролю [2].

Попередній контроль забезпечує перевірку проектів бюджетів, фінансових планів, кошторисів тощо. Поточний контроль допомагає своєчасно виявити недоліки і порушення у процесі фінансово-господарської

діяльності та своєчасно їх ліквідувати. Наступний контроль має визначити недоліки, які не виявлені попереднім і поточним контролем. Ще цей контроль називають контроль за фактом, оскільки він здійснюється після господарської операції. Деякі інші автори виділяють попередній, поточний, наступний, контроль обов'язків, ініціативний, за органами фінансового контролю як види контролю. Попередній, поточний і наступний контроль сприймаються як форма контролю, а до видів контролю відносять загальнодержавний, відомчий, внутрішньогосподарській, громадський, незалежний. Існує підхід щодо розподілу контролю на документальний та фактичний залежно від джерел даних. Форма може виражати внутрішній зв'язок і спосіб організації контролю, що до здійснення.

Форма контролю – це передусім засіб відстеження (порівняння, зіставлення) певного явища, об'єкта, процесу, охоплених контрольними діями. Тобто під формами державного фінансового контролю потрібно розуміти сукупність способів конкретного вираження та організації контрольних дій, спрямованих на виконання функцій контролю. В міжнародній практиці більш поширеною у застосуванні є така форма ДФК, як „аудит”. У широкому розумінні поняття „державний аудит” може означати перевірку кожної здійсненої операції, процедури або звіту у будь-якій сфері державного управління, а також системі державного управління в цілому. Державний аудит потребує визначення у більш вузькому аспекті для успішного його застосування та перевірки будь-якої сфери управління з точки зору законності, точності, достовірності, ефективності, доцільності тощо.

Фінансовий аудит часто називають „регулятивним аудитом”, або „аудитом виконавської дисципліни”. Підхід, що використовується у фінансовому аудиті, розвивався від вивчення бюджетних статей до вивчення систем управління в організації. Основною метою фінансового аудиту є оцінка достовірності й відповідності проведених операцій. Фінансовий аудит зосереджено переважно на наступному:

- аналіз та підтвердження показників фінансової звітності державних органів, включаючи експертизу та оцінку законності фінансових операцій та правильності ведення бухгалтерського обліку;
- перевірка фінансової системи та господарських операцій, включаючи перевірку дотримання норм законодавства і статутної діяльності об'єкта аудита;
- дослідження адекватності адміністративних рішень, прийнятих органами управління;
- оцінка надійності внутрішнього контролю та якості внутрішнього аудиту.

В Україні стрімко розвивається „аудит ефективності”. За визначенням нормативно-правових документів – це форма контролю, яка становить сукупність дій зі збору та аналітичного опрацювання статистичних і звітних даних, матеріалів ревізій і перевірок, іншої публічної інформації, спрямованих на визначення рівня ефективності державних вкладень для реалізації запланованих бюджетними програмами (функціями) цілей, встановлення факторів, які перешкоджають досягненню максимального результату за використання визначеного обсягу трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних активів – результативне бюджетування [4].

Вітчизняні фахівці дають таку характеристику аудиту ефективності: це оцінка досягнення запланованих цілей, виявлення проблем у виконанні бюджетної програми та розробка пропозицій щодо підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Підкреслюється, що аудит ефективності значно відрізняється від фінансового аудита як в теорії, так і щодо аспектів практичної роботи. Узагальнюючи, можна стверджувати, що фінансовий аудит за кінцеву мету має підтвердження правильності фінансового обліку та звітності, а аудит ефективності – оцінку ефективності господарювання [17]. Процес впровадження державного фінансового аудиту в Україні досить суперечливий і проблемний. На даний час в Україні відбувається процес розробки сучасного правового, нормативного та методичного забезпечення цього процесу, визначення основних процедур та підходів здійснення, який потребує державної підтримки та координації дій на рівні Міністерства фінансів.

Посилення державного фінансового може стати важливим інструментом боротьби з корупцією, демонтажу олігархічного капіталізму та забезпечення національної безпеки України. Для цього у сфері державного фінансового контролю потрібно здійснити такі першочергові заходи:

- запровадити нову оцінку корупційних ризиків, під час якої забезпечити: залучення фахівців та зовнішніх стейкхолдерів, зокрема громадськості, для об'єктивного оцінювання корупційних ризиків; надання достатнього строку для проведення якісного оцінювання; встановлення так званих «baseline» з чіткими статистичними даними, уникаючи оцінних і розмитих понять під час ідентифікації ризиків, які слід усунути або мінімізувати; забезпечення максимальної відкритості етапів оцінювання (робочий план та інші документи, розроблені на різних етапах оцінювання, мають бути опубліковані на вебсайті Рахункової палати);
- визначити корупційні ризики та заходи для усунення корупційних ризиків, враховуючи логічний зв'язок із їхніми чинниками;
- усунути дублювання ідентифікованих корупційних ризиків;
- ефективного використання аудиту як основну державного фінансового контролю з метою виявлення корупційних викликів;
- запровадити реальний моніторинг активів та звітів у фінансовій сфері об'єктів фінансового контролю;

- удосконалити порядок складання та розгляду адміністративних протоколів для мінімізації шансів уникнення притягнення до відповідальності винних осіб;
- обирати заходи, що повністю усували або мінімізували ризики встановити якісний моніторинг виконання державних антикорупційних програм [20].

Однак державний фінансовий контроль буде ефективним в Україні, якщо вдасться подолати передусім політичну корупцію і відбудеться демонтаж олігархічного капіталізму, який був побудований в Україні в пострадянський період, здійснюючи належним чином державну політику національної безпеки. Для цього В. Лановий пропонує вжити таких заходів:

- оздоровити національне господарство шляхом відсторонення фінансових босів від політики, поставивши їх у такі ж економіко-правові умови, як і більшість ординарних фірм України;
- скасувати олігархічні привілеї і реструктурувати холдинги;
- зупинити відкрите і приховане захоплення олігархами державних та приватних підприємств, а також землі сільськогосподарського призначення;
- відновити прозорість приватизаційних конкурсів та налагодити ефективну роботу Антимонопольному комітету проти порушення законів при їх проведенні;
- запровадити ефективне законодавство щодо протистояння рейдерству, провести корінне оновлення поліції, яка часто співпрацює з рейдерами;
- перейти до непрямого урядового регулювання економіки;
- ввести громадський контроль за діями чиновників;
- врегулювати податково-фіскальну систему відповідно до цивілізованих норм громадянського суспільства;
- скасувати адміністративне встановлення цін і надання субсидій хронічно хворим підприємствам;
- ввести ринкові методи монетарного рефінансування економіки;
- застосовувати прозорі конкурентні методи розподілу державних замовлень, підрядів та ресурсів;
- запровадити кримінальну відповідальність партійних функціонерів за нелегальне використання коштів на фінансування передвиборчих кампаній і встановлення обмежень щодо внесків у фонди кампаній від одного спонсора, ввести кримінальну відповідальність за парламентську корупцію [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Узагальнюючи результати дослідження, варто зазначити, що сьогодні корупція усе ще є гальмом соціально-економічного розвитку та чинником дестабілізації українського суспільства і перетворилася в реальну загрозу національній безпеці і конституційному ладу України. Вирішити ці та інші проблеми можна шляхом посилення державного фінансового контролю. Державний фінансовий контроль є однією з важливих функцій державного управління, яка полягає в сприянні реалізації фінансової політики держави, забезпеченні процесу формування й ефективного використання фінансових ресурсів держави для досягнення поставлених нею цілей у сфері фінансів.

Визначено основні підходи щодо вдосконалення системи ДФК: система ДФК повинна бути заснована на єдиних міжнародних стандартах щодо організації внутрішнього й зовнішнього аудиту; створення умови щодо удосконалення стандартів контролю та аудиту, підвищення рівня кваліфікації аудиторів; встановлена індивідуальна відповідальність керівників усіх рівнів, яка визначається щодо кожного аспекту їхньої діяльності, включаючи повну відповідальність за управління фінансовими ресурсами; запровадження чіткого розмежування повноважень контролерів (інспекторів) та аудиторів; на законодавчому рівні забезпечити високий рівень незалежності державних аудиторів та підрозділів, які здійснюють державний аудит; на державному рівні забезпечити повну законність діяльності державних аудиторів; внутрішній контроль і аудит має базуватися на оцінці ризиків та інших обґрунтованих методах планування контролю та аудиту; державні аудитори та підрозділи, що здійснюють державний аудит, не беруть участі в поточній діяльності установ і організацій; при проведенні державного аудиту потрібно здійснювати не тільки перевірку фінансових або юридичних аспектів фінансово-господарських операцій, але також оцінка їхньої економічності, ефективності й результативності; обґрунтованість вибору цілей контролю; розгляд усіх факторів, які можуть впливати на процес проведення контролю; використання аналітичних процедур, методів збирання даних та аналізу інформації; проведення необхідних процедур для отримання аудиторських доказів; дотримання чіткості у веденні робочої документації; відображення в робочих документах достовірних і достатніх доказів, необхідних для підтвердження висновків та реконструкцій; удосконалення методологічної бази державного фінансового контролю шляхом розробки методичних рекомендацій щодо різних напрямів контролю; проведення спільних і паралельних контрольних заходів; впровадження постійних курсів підвищення кваліфікації працівників органів ДФК.

Посилення державного фінансового може стати важливим інструментом демонтажу олігархічного капіталізму та забезпечення національної безпеки України.

Перспективою подальших досліджень у сфері фінансового контролю стануть вивчення стану і напрямків взаємодії державних органів фінансового контролю та національної безпеки з метою забезпечення фінансової безпеки як складової національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Виконання місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу України: навч. посіб./ авт. кол. С.І.Мельник, С.Б.Ільїних, І.Ф.Щербина та ін. К.: Міленіум, 2002. 280 с.
3. Дацюк С., Романенко Ю. Методичка для Президента України. Ч. 4. Глибинна держава // Хвиля. 2019. 4 окт. URL: <https://hvylya.net/interview/economics2/metodichka-dlja-prezidenta-4-glubinnajajekonomika.html>.
4. Довгань Л.Є. Праця керівника, або практичний менеджмент: навч. посіб. К.: „Ексоб”, 2002. 384 с.
5. Касьяненко, Л.П.Корбут Л.П., Напрями вдосконалення законодавства в контексті протидії ухилення від сплати місцевих податків та зборів. URL: <https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%84%D1%96%D0%BD-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0-2017.pdf>.
6. Кодекс законів про працю України, Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII . *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971 р. № 50. С. 375.
7. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю від 24 травня 2005 р. № 158-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/17381979>.
8. Кравченко Ю., Ружанський О. Внутрішній аудит системи державної служби з надзвичайних ситуацій як елемент публічного менеджменту. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № (11). С. 260-275. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/227/239>.
9. Кульпа П., Романенко Ю., Федьман Н. Переломний момент для України. Проблеми з Польщею. Фактор Бандери: *Хвиля*. 2023. 5 сен. URL: <https://hvylya.net/interview/278799-tuporylo-vorovataya-diktatura-potr-kulpa-ob-idiotah-u-vlasti-kak-u-nas-ukrali-pobedu-pochemu-samolet-putina-sleduyushchiy>.
10. Лановий В. Олігархічний капіталізм: передумови розвалу. *Економічна правда*. 2012. 2 жов. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/10/2/337702>.
11. Лубкей Н. Запровадження та організація аудиту ефективності виконання бюджетних програм в Україні. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14408/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%202009.pdf>.
12. Максимова В.Ф. Організація державного фінансового контролю: навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2012. 276 с.
13. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2015/Naboka-dis.pdf>.
14. Наконечна Н.В., Мельник С.І. Роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvse/nvse_02_2018/20.pdf.
15. Національна поліція України. Стратегічний план діяльності з внутрішнього аудиту на 2022-2024 роки (із змінами). URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/plany_vnutrishii_audit/Strateg_plan_2022-2024_zi_zminamy.pdf.
16. Небоженко В. «Глибинна держава» перемогла Україну. URL: <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/hlybynna-derzhava-peremohla-ukrayinu>.
17. Про вдосконалення структури місцевих державних адміністрацій, Указ Президента України від 03.04.2005 № 593/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593/2005#Text>.
18. Про Рахункову палату, Закон України від 11.07.1996 № 315/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 24. С. 137.
19. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 549 с.
20. Хутор Т. Рябенко Т. Дослідження ефективності реалізації антикорупційної програми Рахункової палати та визначення шляхів її вдосконалення. К.: Інститут законодавчих ідей, 2021. 70 с. URL: <https://izi.institute/wp-content/uploads/2021/12/dodatok-20.pdf>.

References:

1. VRU (2001) Biudzhetniy kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. [in Ukrainian]
2. Melnyk S.I., Plynykh S.B., Shcherbina I.F. & others. (2002) Vykonannia mistsevykh biudzhativ na osnovi polozhen Biudzhetnoho kodeksu Ukrainy [Implementation of local budgets based on the provisions of the Budget Code of Ukraine: training. manual] navch. posib. Milenium. Kyiv. 280 p. [in Ukrainian]
3. Dacyuk S., Romanenko Yu. (2019) Metodichka dlia Prezydenta Ukrainy. Ch. 4. Hlybynna derzhava [Methodology for the President of Ukraine. Part 4. The Deep State] Khvylya [The Wave] URL: <https://hvylya.net/interview/economics2/metodichka-dlja-prezidenta-4-glubinnajajekonomika.html>. [in Ukrainian]
4. Dovgan L.Ye. (2002) Pratsia kerivnyka, abo praktychnyi menedzhment [Manager's work, or practical management: education. Manual]: navch. posib. „Eksob”. Kyiv. 384 p. [in Ukrainian]

5. Kasianenko, L.P. Korbut L.P. (2016) Napriamy vdoskonalennia zakonodavstva v konteksti protydii ukhylennia vid splaty mistsevykh podatkov ta zboriv. [Directions for improving the legislation in the context of combating evasion of local taxes and fees]. URL: <https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%84%D1%96%D0%BD-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0-2017.pdf>. [in Ukrainian]
6. VRU (1971) Kodeks zakoniv pro pracyu Ukrainy, Zakon Ukrainy [Code of Labor Laws of Ukraine, Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR [Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR] No. 50. P. 375. [in Ukrainian]
7. KMU (2005) Kontseptsiiia rozvytku derzhavnoho vnutrishnoho finansovoho kontroliu [Concept of development of state internal financial control] URL: <https://www.kmu.gov.ua/npsa/17381979>. [in Ukrainian]
8. Kravchenko Yu., Ruzhanskyi O. (2022) Vnutrishnii audyt systemy derzhavnoi sluzhby z nadzvychainykh sytuatsii yak element publichnoho menedzhmentu. [Internal audit of the state service system for emergency situations as an element of public management] Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia. [Scientific Bulletin: State Administration] No. (11). P. 260-275. URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/227/239>. [in Ukrainian]
9. Kulpa P., Romanenko Yu., Fedlman N. (2023) Perelomnyi moment dlia Ukrainy. Problemy z Polshchoiu. Faktor Bandery [The turning point for Ukraine. Problems with Poland. The Bandera Factor]. Khvyliya. [The Wave]. URL: <https://hvyliya.net/interview/278799-tuporylo-vorovataya-diktatura-potr-kulpa-ob-idiotah-u-vlasti-kak-u-nas-ukrali-pobedu-pochemu-samolet-putina-sleduyushchiy>. [in Ukrainian]
10. Lanovyi V. (2012) Oliharkhichni kapitalizm: peredumovy rozvalu. [Oligarchic capitalism: prerequisites for collapse] Ekonomichna pravda. [Economic truth]. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/10/2/337702>. [in Ukrainian]
11. Lubkei N. (2009) Zaprovdzhennia ta orhanizatsiia audytu efektyvnosti vykonannia biudzhetykh program v Ukraini. [Implementation and organization of the audit of the effectiveness of implementation of budget programs in Ukraine]. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14408/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%202009.pdf>. [in Ukrainian]
12. Maksimova V.F. (2012) Orhanizatsiia derzhavnoho finansovoho kontroliu. [Organization of state financial control: training. Manual] navch. posib. ONEU. Odesa. 276 p. [in Ukrainian]
13. Naboka T.S. (2015) Upravlinnia vydatkami biudzhetu ta napriamky yoho vdoskonalennia v Ukraini. [Management of budget expenditures and directions for its improvement in Ukraine]. URL: <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2015/Naboka-dis.pdf>. [in Ukrainian]
14. Nakonechna N.V., Melnyk S.I. (2018) Rol vnutrishnoho audytu v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv. [The role of internal audit in the economic security system of the enterprise]. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvse/nvse_02_2018/20.pdf. [in Ukrainian]
15. Natsionalna politsiia Ukrainy (2021). Stratehichni plan diialnosti z vnutrishnoho audytu na 2022-2024 roky (iz zminamy). [Strategic plan of internal audit activities for 2022-2024 (with changes)]. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npu-pre-prod/sites/1/Docs/plany_vnutrishii_audit/Strateg_plan_2022-2024_zi_zminamy.pdf. [in Ukrainian]
16. Nebozhenko V. (2023) «Hlybynna derzhava» peremohla Ukrainu. URL: <https://day.kyiv.ua/blog/suspilstvo/hlybynna-derzhava-peremohla-ukrayinu>. [in Ukrainian]
17. Prezydent Ukrainy (2005) Pro vdoskonalennia struktury mistsevykh derzhavnykh administratsii: Ukaz [On improving the structure of local state administrations: Decree. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593/2005#Text>. [in Ukrainian]
18. VRU (1998) Pro Rakhunkovu palatu, Zakon Ukrainy. [About the Accounting Chamber, Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine]. No. 24. P. 137. [in Ukrainian]
19. Khmelkov A. V. (2013) Derzhavnyi finansovyi kontrol. [State financial control: training. Guide]; navch. posib. KhNU named after V. N. Karazin., Kharkiv. 549 p. [in Ukrainian]
20. Khutor T. Ryabchenko T. (2021) Doslidzhennia efektyvnosti realizatsii antykoruptsiinoi prohramy Rakhunkovoi palaty ta vyznachennia shliakhiv yii vdoskonalennia. [Study of the effectiveness of the implementation of the anti-corruption program of the Accounting Chamber and determination of ways to improve it]. Institute of Legislative Ideas. Kyiv. 70 p. URL: <https://izi.institute/wp-content/uploads/2021/12/dodadok-20.pdf>. [in Ukrainian]